

Літературна критика

Тетяна Белімова

СУЧАСНА МАЛА ПРОЗА: КОМЕРЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Книжковий ринок в Україні сьогодні залежить від великих видавництв, які формують літературні тенденції, посилаючись переважно на власні маркетингові дослідження, а також на досвід продажів масової літератури за кордоном. Читацький попит майже завжди відіграє визначальну роль, бо видавцві йдеться про те, аби повернути вкладені кошти й отримати прибуток. Цілком закономірно, що жанри масової літератури нині займають передні полиці книгарень. Мала проза, яку в незалежній Україні довгий час уважали некомерційною, не розрахованою на масового читача, а відтак і невартою серйозної видавцевої уваги, за останні п'ять років очолила рейтинги продажів. Це стало несподіванкою для багатьох задіяних у видавничому процесі й навіть змусило шукати власні ніші серед малих форм. Такий успіх оповідань і новел можна пояснити кількома чинниками, серед яких, на мою думку, – і жанрова специфіка, і мобільність сюжету, і презентація багатьох уже відомих сучасному літературному процесу імен у межах одного видання (коли говорити про колективні збірки).

Найпевніше, перший значний успіх малої прозової форми пов'язаний із виходом дебютної книжки нині добре знаної серії “Теплих історій”. Йдеться про збірку “Теплі історії до кави” Надійки Гербіш, опубліковану восени 2012 р. в київському видавництві “Брайт Букс”. Уже за кілька тижнів книжка очолила рейтинги продажів по всій країні й стала неймовірно успішною. Попри те, що молода авторка буквально прокинулася відомою, критика сприйняла вихід “Теплих...” на літературну сцену без жодних сентиментів. “Потребу швидкої допомоги. Порадьте-но мені терміново, що би таке почитати криваве і бруталне, з матюччям і брудом, неприродним сексом і наркотиками, і бійками, і вбивствами, і щоб кровіщці, кровіщці!.. – так відгукнулася на “Теплі історії до кави” літературний критик Я. Дубинянська. – Жартую, звісно. Але якби вам довелося з'їсти десь кілограм навіть не шоколаду, а чогось однозначно й непереможно солодкого, на кшталт зефіру – вам теж закортіло б гірчиці, перцю і хрону, і можна без хліба” [3]. Очевидно, така агресивна реакція ґрунтувалася на особистому неприйнятті жанрової специфіки “Теплих...”, яка, з одного боку, перейняла традицію поширених у західному світі *chicken soup for the soul stories*, а з другого – обстоювала традиційні християнські цінності, що в поєднанні з ліричною розповіддю сприймалося як щось вторинне й навіть пропагандистське.

Зв'язок “Теплих...” із ґатунком масової літератури *chicken soup for the soul stories*, що можна було б перекласти як *душевні історії на щодень*, більш ніж очевидний. Цей, без сумніву, популярний жанр маскультури не претендує на мистецьку довершеність чи соціальну значущість у власних текстах, а радше стає накопичувачем хорошого настрою. Найбільший електронний ресурс художньої літератури Amazon сьогодні пропонує велику кількість таких збірок оповідань і новел, об'єднаних красномовним і влучним слоганом “Stories of Life, Love and Learning” [8] (“Історії про життя, кохання та навчання”). Попри те, що фрейм західного зразка впізнаваний, про повне запозичення не йдеться. Н. Гербіш не лише вигадала оригінальну назву для історій подібного стибу, а й запропонувала читачам свою “парадигму оптимізму”: кава – горнятка – смаколики – плед – велосипед – букетик польових квітів, зібраних власноруч – усмішка для рідних, сусідів, знайомих. Йдеться про переживання світу молодістю дівчиною, яка намагається вписати себе в його рамки, водночас не відмовляючись від властивого їй романтичного й навіть ідеалістичного світобачення. Авторка “Теплих...” вірить, що неідеальна буденність здатна змінитися під дією доброти; власне, саме такі перетворення й продемонстровано в книжці: вони безпосередньо пов'язані з магією простих речей, що оточують нас повсякчас – день у день. Певно, саме такою дуже переконливою вірою молоді письменниці, що все можливо, варто лише захотіти й докласти зусиль, і зумовлений успіх її дебютної збірки малої прози.

Шквал критики не вплинув на естетичну концепцію Гербіш, і наступного року вона написала й видала “Теплі історії до шоколаду” (2013), які також стали вкрай успішними з комерційного

погляду. Значний розголос обох книжок підштовхнув видавця до думки започаткувати серію теплих історій і запросити до співпраці інших письменників. Так до цього проекту долучилися молоді автори, чий імена стали відомими саме завдяки серії видань, де стилістично продовжено й розвинено ґатунок, пропонуваній “Теплими історіями до кави” (Слава Світова, Ю. Смаль, Н. Гук, М. Кошка, С. Черній). Очевидно, що молоді найбільше пасує оточувати себе оптимістичними текстами: це виходить природно та щиро. Водночас до теплих історій долучилися й уже знані письменники, додавши значущі для них акценти, які, проте, уписалися в межі цього нового жанрового різновиду. Зокрема, завдяки Ірині Славінській, котра, залучаючи журналістський досвід, видала “Історії талановитих людей” (2014 – 2015) у двох томах, серія збагатилася *біографічним начерком*. Письмениця зобразила одинадцять постатей митців, культурних діячів, журналістів, які, на її думку, вплинули на становлення й формування сучасної української культури. “Авторка розмовляла з кожним героєм і з кожною героїнею, вибирувала історії та цікаві зізнання. У результаті їй вдалося зберегти звучання голосів талановитих людей, які поділилися своїми досвідами. Водночас це живе мовлення вона трохи “фікціоналізувала”, дещо підкресливши драматургію життєвих подій, адже іноді потрібен погляд збоку, щоби помітити внутрішню логіку та зв’язки між ніби випадковими збігами обставин” [6, 2], – зазначає в анотації до книжки. Така “нестандартна енциклопедія” подає не зовсім *біографічні нариси*, а радше історії з виразною гуманістичною інтенцією. Вони показують людський вимір кожного з персонажів, а не фасад, за яким досить часто губиться уявлення про відому особистість.

Ще одна авторка теплих історій, Крістіна Бердинських, наочно спростовує закиди серії щодо відірваності від життя, адже її книжка “ЄЛЮДИ: Теплі історії з Майдану” (2014) презентує не казки для дорослих, а новий жанр сучасного українського літературного процесу – *блог-щоденник з Інтернету*. Ідеться про жанровий синтез, коли на вже знану читачеві модель теплих історій накладається повідомлення-допис із певного електронного ресурсу. Це звучить по-сучасному, апелює до історичної правди та достовірності, частково збігається з *нон-фікшеном*, іще одним новим ґатунком сучасної літератури, зрештою, зримо підтверджує авторську присутність в епіцентрі описуваної події, що дуже важливо з огляду на тему “ЄЛЮДИ...”. Загалом збірка має вигляд нетипового календаря, де в кожному дні Революції гідності подана історія котрогось із її учасників із прив’язкою до реалій Майдану. “Це було надзвичайно, – зазначає авторка. – У кінці листопада (так у публікації. – Т. Б.), коли звільнялася з роботи, навіть не могла уявити, що через кілька місяців у мене буде блог на 18 мовах, десятки тисяч читачів, ця книжка, а проект я презентуватиму у Франції (у Страсбурзі) на конференції Ради Європи” [1, 8]. Читачеві запропоновано хронологію подій Євромайдану в особах із чорно-білими фото, адже кожна історія – це уривок життя простого українця, який приєднався до Революції гідності, щоб заявити про власну національну й людську значущість. Події книжки розпочинаються 21 листопада 2013 р., коли К. Бердинських уперше потрапила на акції протесту, і завершуються 4 квітня 2014 р. – звичайним днем для історії України, але небуденним для дівчини Ані, чю історію авторка описала в даті 29 січня 2014 р. Ідеться про весілля двох майданівців. Саме таким оптимістичним фіналом завершує свою книжку К. Бердинських, і, як бачиться, зовсім не випадково. Майдан не лише зруйнував щось старе і сфальшоване, а й зародив нове життя.

У межах теплих історій, окрім авторських, вийшли й колективні збірки, об’єднані спільною темою, що вимагала відповідних образів, атмосфери, настрою (“Теплі історії про дива, коханих і рідних”, “Теплі історії у стилі блюз” та ін.). Редакторами серії в різний час були літературознавці Юлія Шутенко та Олена Поліщук. Сьогодні жанр “теплих” – це той приємний випадок, коли іноземний аналог прижився в українському літературному процесі, до того ж постав не як щось чужорідне, а цілком інтегрувався, набув національних ознак та актуального звучання. Водночас на прикладі цього літературного ґатунку бачимо, що інтереси видавничого ринку, читачів і письменників перетнулися в пункті взаєморозуміння, незважаючи на негативну рецепцію критичного офіціозу. Видавець керується читацьким попитом, який визначає жанрову специфіку нових видань, окреслюючи своєрідну нішу книжкової продукції.

Найбільше сучасне видавництво масової літератури в Україні “КСД” (“Клуб сімейного дозвілля”, Харків), спостерігаючи за ринковими тенденціями, теж спробувало власні сили в популяризації малої прози. Утім досвід “КСД” скерував його пошуки не в бік нових жанрів масової літератури, а в напрямі тем, актуальність яких визначало саме сьогоднішня. Цілком закономірною з такого ракурсу була поява колективної збірки “Волонтери. Мобілізація добра” (2015) напередодні V Міжнародного фестивалю “Книжковий Арсенал”. За словами видавця, “Волонтери...” стали лідером продажів тогочасного “Арсеналу”. До участі в збірці були запрошені відомі українські письменники, більшість із яких мають літературні відзнаки, а їхні книжки виходять чималими накладками. “Волонтери...” об’єднали оповідання та есеї Г. Вдовиченко, К. Бабкіної, Л. Денисенко, І. Карпи (упорядниці збірки), І. Славінської, Г. Шиян, І. Роздобудько, А. Любки, М. Кідрука та С. Жадана – єдиного, чий доробок був представлений віршами.

Тема волонтерства від початку російсько-української війни набула особливої гостроти та актуальності в суспільстві. Як зазначає Жанна Куява, ““Волонтери. Мобілізація добра” (2015) – книжка про звичайних людей, які творять надзвичайні діла. Рятуючи життя тисячам бійців, виходжуючи поранених, допомагаючи сиротам і біженцям, з ранку до ночі збираючи гроші на ліки, шукаючи притулок для тих, хто позбувся рідних домівок, годуючи й напуваючи, зігріваючи й ні на мить не полишаючи в біді, вони належать до когорти воїнів, що ними бути дано не кожному” [5]. Зрозуміло, що заявлена тема диктує художню специфіку книжки, звернення до жанру есею, нарису, замальовки, де в основі – реальні події та ситуації. Певно, найприкметніший твір у “Волонтерах...” – оповідання Г. Вдовиченко “Госпіталь. Розвантажувальні дні”, яке складається із семи частин і побудоване на реальних історіях бійців та волонтерів: їх авторка спостерігала у львівському госпіталі на вул. Личаківській, 26. Ця оповідь ніби окреслює парадигму звичного нині для багатьох українців існування й визначає художню тональність книжки загалом.

Значний успіх “Волонтерів” надихнув видавця на створення ще однієї збірки малої прози в межах уже випробуваного відбору текстів, коли до участі запрошують десятках відомих авторів (наразі йдеться лише про письменниць), які творять на задану тему. Важливо було запропонувати читачеві широкоформатне видання легких і не обтяжених соціальними крайнощами творів. Центральним для нової книжки став розтиражований топос Львова, що вже набув ознак своєрідного бренду української масової культури. Назву збірки склали три кодові слова – “Львів. Кава. Любов” (2015), де, крім культурного простору, були означені почуттєвий і смаковий складники, що, згідно з уявленнями та правилами, виробленими масовою культурою, пізнавані, а тому постають зрозумілими широкій читацькій аудиторії знаками. Попри те, що кава в українців досить часто асоціюється з містом Лева, кохання як певну естетичну категорію не можна прив’язати до окресленого географічного простору. Ясна річ, ніхто з авторок і не намагався цього зробити, що надало книжці універсальнішого звучання, розширило межі її оповідей. На другому плані з’являються Київ, Неаполь, Рим, Сінгапур, Петербург. Книжка виявилася такою успішною, що 15 тисяч примірників розійшлися за півроку. Цей факт зумовив потребу в другому накладі (10 тисяч примірників). У реаліях сучасного книговидавництва в Україні це більш ніж поважна цифра. Можна припустити, що секрет такого успішного старту нової колективної збірки від “КСД” – у взаємопроникненні тем; провідною серед них стала любов як найвища гуманістична цінність, що їй підвладні всі без винятку: “Десять авторок (не тільки зі Львова) зробили все, аби ви нарешті повірили у справжнє кохання! – зазначає у своїй рецензії Т. Трофименко. – Воно, звісно, можливе будь-де, але особливо в цьому казковому місті з його середньовічно-сецесійними вуличками, ліхтарями, музикою бароко, кавою, шоколадом, підборами навіть на кризі” [7]. Водночас жанрова палітра збірки різноманітна: оповідання в жанрі *міського фентезі* від В. Гранецької та *соціальна драма* від Нікі Нікалео, *містична історія* двох подібних міст (Сінгапура та Львова), де опиняються ті, кому долею призначено бути разом, від І. Хомин та *емоційно-психологічний нарис* від Дари Корній.

Майже через рік після виходу збірки “Львів. Кава. Любов” харківський видавець надрукував своєрідне продовження – ще одну книжку малої прози майже від тих самих письменниць – “Львів. Смаколики. Різдво” (2016). Уже можна говорити про певну серію, об’єднану топосом Львова, де три слова, винесені в заголовок, визначають основний напрям, у якому будуть розгортатися оповіді чергової книжки. Це схоже на своєрідний літературний квест, коли кожна з учасниць проекту на власний розсуд і з огляду на жанрові вподобання та творчу майстерність вибудовує художній світ. Особливістю збірки стало відтворення *святочного різдвяного оповідання*, яке має значну літературну традицію. Варто згадати хоча б “Різдвяну історію” Ч. Діккенса, яка фактично й започаткувала літературний жанр, або казку Е. Т. А. Гофмана “Лускунчик та мишачий король”, чи містичне дійство “Ночі проти Різдва” М. Гоголя. В Україні під таким кутом можна поглянути на “Морозенка” Панаса Мирного, “Ялинку” М. Коцюбинського, “Святий вечір” В. Стефаніка, “Різдвяний вечір” Г. Хоткевича, “Сльозу”, “Коляду” Марка Черемшини, “Збентежену вечерю”, “Забавний вечір”, “Маскарад” Олени Пчілки. Прикметні риси різдвяного оповідання: тяжіння до фольклорного обряду, магічність дійства, оповідь, що імітує усне мовлення на письмі, дидактична настроєвість, увага до внутрішнього світу персонажів, духу Різдва, незримо присутнього в житті героя, сентиментальна тональність. Сучасне святочне оповідання виробляє власні жанрові риси, у чомусь відмовляючись від традиції, десь її оновлюючи. Оповідна ситуація, традиційна для різдвяного оповідання, розгортається тільки в кількох творах львівської різдвяної збірки, і це радше виняток. Такою відмовою від оповіді як від своєрідного літературного відтворення усного монологу письменниці констатують радикально інакшу наративну побудову твору, де наслідування народної манери трапляється вкрай рідко, як, власне, і навмисне введення особи оповідача. У сучасному суспільстві можемо констатувати не лише розрив із фольклорною традицією, а й руйнування родинних зв’язків, коли сім’ї роз’єднано і багато хто почувается самотнім навіть у Святий вечір і на Різдво. Відтак свято позбавляється своїх основних

атрибутив – почуття єдності сім'ї, передачі колективного досвіду від покоління до покоління, плинності й неперервності різдвяних традицій. За таких обставин очікування й відчуття дива видається набагато бажанішим і жаданішим, ніж у ситуації, коли все добре. Очевидно, ідеться про трохи інший тип розповіді: “Оповідач “поза зображуванним” або ж цілковита його відсутність, об'єктивна манера розповіді, виклад від третьої особи – риси, що характеризують переважну більшість українських та деякі англійські і російські різдвяні оповідання” [2, 105]. Означена “традиційна не-традиційність”, коли святочне оповідання осучаснене, по-новому оздоблене, цілком виконує свою основну функцію зі створення різдвяного настрою, стала запорукою успіху збірки “Львів. Смаколики. Різдво”. Книжка вийшла в листопаді 2016 р., а в ґрунті очолила рейтинги продажів “Книгарні Є” по всій Україні.

Велике розмаїття авторів, жанрів і тем у малій прозі демонструє київська “Видавнича група КМ-БУКС”. Редактор напряму сучасної української літератури письменниця М. Іванцова започаткувала одночасно кілька серій, які презентують оповідання, новели та нариси. Кожний такий проект отримав свою назву й логотип. Першою навесні 2016 р. (саме до “Книжкового Арсеналу”) з'явилася серія малої прози “П'ять зірок”, назва якої красномовно засвідчує належність до масової літератури, адже зірка – об'єкт поклоніння, особа, котра має шанувальників творчості. Упорядниця обрала цікавий і неординарний формат: у межах кожної збірки подано творчість п'яти сучасних авторів, які вже певним чином засвідчили власний “зірковий статус”, тобто мають читацьку аудиторію, можливо, стали лауреатами премій, публічними особами, часто виступають на творчих зустрічах, дають інтерв'ю, ведуть блоги на різних інтернет-ресурсах. “Зіркам” надано однакову кількість сторінок у такій колективній збірці з настановою наповнити її цікавими історіями без суїцидальних, депресивних та інших важких для сприйняття чинників. До участі запрошують, сказати б, живих класиків (Є. Кононенко, І. Роздобудько, Р. Іванчук¹, Я. Мельник, О. Ірванець) і щойно засвічених “зірочок” (О. Деркачова, Н. Доляк, Є. Положий, А. Процайло). “Під однією обкладинкою добрими сусідами зібралися твори п'яти авторів, чії імена вже відомі українському поціновувачеві літератури, а книги кожного з них мають своїх шанувальників, – пише у вступному слові до першої книжки М. Іванцова. – У запропонованих оповіданнях є радість і сум, іронія і жарт, є кохання і непрості життєві ситуації <...>. Але немає безвиході, навіть коли сльози навертаються на очі” [4, 5-6]. Назви книжок цієї серії (а їх вийшло вже шість, і кожна, крім заголовка, має ще й номер на обкладинці, що вкотре наголошує на серійності, масовості цього проекту) ніби унаочнюють жанрову строкатість, неоднорідність їх змісту. “Калейдоскоп життя”, “Пазли нашого буття”, “Палітра смаку” – у цих збірках поряд з історичними бачимо детективні, любовні, містичні, фантастичні та інші оповідання.

Ще один проект малої прози “КМ-БУКС” – “Відкрий світ” – балансує на межі *travelogue*, *щоденника подорожнього*, *інтернет-блогу* (або навіть короткого *посту-повідомлення* в соцмережі) та оповідання в його класичних жанрових вимірах. “Македонські оповідки” А. Багряної, “Китайський щоденник української мами” Ю. Смаль, “Японські оповідки” Галини Ів, “Італія під мікроскопом” Л. Олендій та “Реверанс Її Величності” А. Войтко – заголовки цих книжок засвідчують, що хронотоп переміщено далеко за межі України. Ідеться про авторський погляд на життя за кордоном із означенням “український”: як почувається простий українець, на долю котрого випало жити в іншій, часом ментально далекій країні? Кожна з письменниць у своїй збірці ділиться власними рецептами перебування за межами Батьківщини. Бачимо, що в проекті фігурують цілком нові для сучасної української літератури імена. Отже, видавець і редактор серії повірили в потенціал малознаних авторок, наголосивши на перспективності тем, які можуть і вже викликали значний інтерес серед читацької аудиторії. Водночас достовірність розповідей “із перших вуст” також відіграла свою роль, адже письменниці діляться власним досвідом, що надає ваги й переконливості історіям у їхньому викладі.

Близька до попередньої серія “Дорожніх історій” – міні-книжечок (формат кишенькового видання), гасло якої надруковано на обкладинці: “Для тих, хто (не) боїться подорожувати”. Назви цих колективних збірок малої прози – “Аеропорт і...”, “Залізниці. Потяги. Вокзали”, “Автомобілі. Автомобілі...”, “Заведи мотоцикл” – справді заохочують до руху. Кожна з них зібрала історії десяти чи й більше авторів і подає певний жанровий зріз. Добір письменників у цьому випадку подібний до проекту “Відкрий світ”. Редактор М. Іванцова знову вдається до критерію “вустами очевидця”, водночас вимагаючи від прозаїків певної літературної майстерності й мовної компетенції. Зрозуміло, що досвід подорожей літаком, потягом чи автомобілем мають усі, але не кожен може розказати історію з погляду літуна чи машиніста локомотива, переповісти особливості руху залізниці за кордоном або розказати про автоперегони нічним містом. Тексти, зібрані в цих кишенькових книжечках, схожі і на теревені випадкових попутників в одному купе, і на сучасний глянець, який вражає яскравою

¹ Збірка “Мить краси і небо серця” (2016), куди ввійшли й раніше не друковані оповідання Романа Іванчука, з'явилася ще за життя письменника.

замальовкою життя, мов у рекламі. “Дорожні історії” жанрово розмаїті: бачимо дуже поширений у сучасному літературному процесі блог, повідомлення в соціальній мережі, новелу, нарис, навіть оповідання, незважаючи на обмежений обсяг цього проекту. Нові збірки малої прози “КМ-БУКС”, за інформацією видавця, нерідко очолювали рейтинги продажів української національної мережі книгарень “Буква”.

Можемо зробити певні висновки щодо ситуації на книжковому ринку України у зв’язку з малою прозою, незначну частину якої ми розглянули, керуючись даними продажів, що їх повідомляють видавці через соціальні мережі, на презентаціях, а також в інтерв’ю. З’явилися нові цікаві жанри та жанрові різновиди, мобільні, пластичні, відкриті для експерименту (*теплі історії, блог-щоденник, травелог, пост-повідомлення*). Оновилися вже наявні ґатунки зі значною літературною традицією (*святочне різдвяне оповідання*). Тіньовим боком питання залишається те, що великі видавництва наповнюють полиці книгарень малою прозою, керуючись економічними розрахунками і принципом “аби читач зрозумів”. Така тенденція призводить у деяких випадках до зниження естетичної планки, поширення так званого “мила” (невибагливих текстів сентиментального звучання, у яких постає псевдореальність серіального стибу). Також за межами книжкових видань опиняються твори гостросоціального звучання, у яких розкрито суспільно важливі проблеми, інтелектуальні та політичні оповідання. Часом така позиція видавців скидається на позу страуса, коли він опускає голову в пісок за першої-ліпшої небезпеки (ідеться про те, що книжки можуть залежатися на складі). Жанри масової літератури з їх настановою на розважальність, легкість і необтяженість серйозними темами не мають заступити всього розмаїття літературного процесу. А така небезпека існує, особливо з огляду на те, що багато видавців сприймають книжку лише як “продукцію”, що її необхідно “збувати” всіма можливими методами; останні часом нагадують мережевий маркетинг із продажу косметики. Очевидно, видавці мають не лише враховувати вподобання читачів у погоні за шаленими продажами, а й формувати естетичні смаки публіки, дбаючи про розвиток української літератури загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бердінських К.* ЄЛЮДИ: Теплі історії з Майдану. – Київ: “Брайт Букс”, 2014. – 184 с.
2. *Буркут І.* Образ наратора у різдвяних оповіданнях (на матеріалі англійської, російської та української літератур) // Слово і Час. – 2012. – № 4. – С. 97-106.
3. *Дубинянська Я.* Кава, церква, мерчандайзинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2012/11/28/kava-cerkva-merchandajzynh/>
4. *Іванцова М.* Вступне слово // Калейдоскоп життя : оповідання, серія “П’ять зірок”, № 1. – Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2016. – С. 5-6.
5. *Куява Ж.* Книжка про волонтерство: для читання обов’язкова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bookclub.ua/bookclub/press/article.html?id=807>
6. *Славінська І.* Теплі історії талановитих людей. – Київ: “Брайт Букс”, 2014. – 136 с.
7. *Трофименко Т.* П’ять книжок, які неодмінно треба прочитати до кінця зими. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novynarnia.com/2016/02/06/5-knizhok-yaki-neodminno-treba-prochitati-do-kintsya-zimi/>
8. *Chicken Soup for the Teenage Soul: Stories of Life, Love and Learning (Chicken Soup for the Soul)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.amazon.com/Chicken-Soup-Teenage-Soul-Learning>

Отримано 25 січня 2017 р.

м. Київ

